

Date: 3rd September-2026

KUTUBXONACHI- MA'RIFAT YO'LIDAGI FIDOYI KASB EGASI

Tojiyeva Moxichehra Islom qizi

Jizzax viloyati Arnasoy tuman

Axborot-kutubxona markazi

Abonementlar va foydalavchilarga

xizmati ko'rsatishi mutaxassisi

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada kutubxonachilik kasbining jamiyat ma'naviy-ma'rifiy hayotidagi o'rni va ahamiyati, kutubxonachining bilim, ma'rifat va madaniyatni targ'ib etishdagi fidokorona faoliyati yoritilgan. Kutubxonachi nafaqat kitoblarni saqlash va kitobxonlarga taqdim etish, balki yosh avlodning dunyoqarashini kengaytirish, ularning kitobxonlik madaniyatini shakllantirish, mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirish hamda ilmiy izlanishlariga ko'maklashuvchi mutaxassis sifatida tahlil qilinadi. Maqolada zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining kutubxona faoliyatiga kirib kelishi natijasida kutubxonachilik kasbining mazmuni va vazifalari kengayib borayotgani, elektron resurslardan samarali foydalanish, foydalanuvchilarga axborot-kutubxona xizmatlarini ko'rsatishning zamonaviy usullari haqida fikr yuritiladi. Shuningdek, kutubxonachining kasbiy mahorati, mas'uliyati, muloqot madaniyati va ma'naviy yetukligi jamiyatning intellektual salohiyatini oshirishdagi muhim omil ekanligi asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: Kutubxonachi, kutubxona, ma'rifat, kitobxonlik, axborot-kutubxona xizmati, kitob, ma'naviyat, madaniyat, axborot texnologiyalari, kasbiy maho

KIRISH

Bugungi globallashuv va axborot texnologiyalari jadal rivojlanayotgan davrda jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biri insonning bilim va ma'naviy salohiyatini yuksaltirishdir. Har qanday davlatning kelajagi uning iqtisodiy imkoniyatlari bilangina emas, balki bilimli, tafakkuri keng, ma'naviy barkamol va zamonaviy bilimlarni egallagan avlodni tarbiyalash darajasi bilan ham belgilanadi. Shu nuqtayi nazardan, kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish, aholining axborotga bo'lgan ehtiyojini qondirish va yoshlarni ilm-ma'rifatga yo'naltirishda kutubxonalarning o'rni nihoyatda muhimdir. Kutubxona esa insonni bilim sari yetaklovchi, ma'naviy kamolotiga xizmat qiluvchi va jamiyatning ilmiy-madaniy xazinasini asrab-avaylovchi muhim maskanlardan biridir.

Kutubxonachilik kasbi insoniyatning ilmiy va madaniy taraqqiyoti bilan chambarchas bog'liq bo'lgan qadimiy va sharaflil kasblardan biridir. Qadim zamonlardan buyon kitob va yozma manbalarni asrash, ularni tartibga solish hamda kelajak avlodga yetkazish insoniyatning muhim vazifalaridan biri bo'lib kelgan. Bugungi kunda ham ushbu vazifa o'z ahamiyatini yo'qotmagan, aksincha, axborot hajmi keskin ortib borayotgan bir sharoitda kutubxonachining mas'uliyati yanada oshgan. Chunki zamonaviy kutubxonachi nafaqat kitoblarni saqlovchi va kitobxonlarga xizmat ko'rsatuvchi mutaxassis, balki zarur axborotni izlab topishga, uni saralashga va undan samarali foydalanishga ko'maklashuvchi axborot mutaxassisi sifatida faoliyat yuritadi.

Date: 3rd September-2026

Kutubxonachi kasbining asosiy mohiyati insonlarni kitob va bilim bilan bog'lashdan iborat. Kitobxon kutubxonaga kirib, o'zini qiziqtirgan mavzu bo'yicha ma'lumot izlar ekan, uning bu izlanishida kutubxonachining bilimi, tajribasi va muloqot madaniyati muhim ahamiyat kasb etadi. Yaxshi kutubxonachi kitobxonning ehtiyojini to'g'ri anglaydi, unga mos adabiyotlarni tavsiya qiladi, kerakli axborot manbalarini topishga yordam beradi va mutolaa jarayonini mazmunli tashkil etishga ko'maklashadi. Shu jihatdan kutubxonachilikni oddiy xizmat ko'rsatish sohasi sifatida emas, balki ma'rifat va ta'lim bilan bog'liq mas'uliyatli kasb sifatida baholash mumkin. Ayniqsa, yosh avlodni tarbiyalashda kutubxonachining o'rni beqiyosdir. Yoshlarning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish, ularni badiiy, ilmiy va ilmiy-ommabop adabiyotlarga qiziqtirish, kitobxonlik odatini shakllantirish hamda ma'naviy dunyosini boyitishda kutubxonalar muhim tarbiyaviy muhit hisoblanadi. Yosh kitobxonning kitobga bo'lgan qiziqishini uyg'otish, uning yoshiga va qiziqishlariga mos asarlarni tavsiya etish, kitob muhokamalari, adabiy uchrashuvlar, tanlovlar va turli ma'rifiy tadbirlarni tashkil etish kutubxonachidan katta mas'uliyat va ijodkorlikni talab qiladi.

Bugungi raqamli davr kutubxonachilik kasbining mazmuniga ham sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Internet, elektron kataloglar, raqamli kutubxonalar, elektron kitoblar va turli axborot resurslarining rivojlanishi natijasida kitobxonlarning axborot olish imkoniyatlari kengaydi. Biroq axborotning ko'pligi har doim ham kerakli va ishonchli ma'lumotni topish oson degani emas. Aksincha, turli manbalardan kelayotgan ma'lumotlarni saralash, ularning ishonchliligini baholash va foydalanuvchiga kerakli axborotni tezkor yetkazish zarurati kuchaydi. Shu sababli zamonaviy kutubxonachi axborot texnologiyalaridan yaxshi foydalanishi, elektron resurslar bilan ishlashi va kitobxonlarga axborot savodxonligini oshirishda yordam berishi lozim.

Kutubxonachining faoliyati faqat kasbiy bilim bilan cheklanmaydi. Ushbu kasb egasidan yuksak ma'naviyat, sabr-toqat, xushmuomalalik, mas'uliyat, kitob va ilmga mehr hamda insonlar bilan samarali muloqot qila olish qobiliyati talab etiladi. Chunki kutubxonachi turli yoshdagi va turli dunyoqarashga ega kitobxonlar bilan ishlaydi. Har bir kitobxonga individual yondashish, uning talab va ehtiyojlarini hisobga olish hamda unga hurmat bilan munosabatda bo'lish kutubxona xizmatining sifatini belgilovchi muhim omillardan biridir. O'zbekiston sharoitida ham axborot-kutubxona tizimini rivojlantirish, aholining kitobxonlik madaniyatini oshirish va kutubxonalar faoliyatini zamonaviy talablar asosida tashkil etishga katta e'tibor qaratilmoqda. Kutubxonalarni yangi adabiyotlar bilan boyitish, elektron axborot resurslaridan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish, yoshlarni mutolaaga jalb etish va kutubxonalarni zamonaviy ma'rifiy markazlarga aylantirish ushbu sohaning asosiy vazifalaridan biridir. Bunday jarayonda kutubxonachilarning kasbiy salohiyati va tashabbuskorligi alohida ahamiyatga ega.

Kutubxona bugungi kunda faqat kitob olinadigan yoki saqlanadigan joy emas, balki **bilim, ma'rifat, madaniyat va axborot markazi** sifatida namoyon bo'lmoqda. Kutubxonachining vazifasi ham shunga mos ravishda kengayib bormoqda. U kitobxon va axborot o'rtasidagi muhim ko'prik vazifasini bajaradi. Bir tomondan, mavjud adabiyot va axborot resurslarini asrab-avaylasa, ikkinchi tomondan, ularni jamiyat a'zolariga yetkazish

Date: 3rd September-2026

va samarali foydalanishga ko'maklashadi. Shu sababli kutubxonachi mehnatini jamiyatning ma'naviy taraqqiyotiga xizmat qiladigan fidoyi faoliyat sifatida baholash mumkin.

Mavzuning dolzarbligi shundaki, bugungi kunda yoshlar ongiga turli xil axborotlar katta tezlikda kirib kelmoqda. Bunday sharoitda ularni foydali, ishonchli va ilmiy asoslangan axborot manbalariga yo'naltirish, kitobxonlikka qiziqtirish hamda mustaqil bilim olish ko'nikmalarini rivojlantirish muhim vazifaga aylanmoqda. Bu jarayonda kutubxonachi o'zining bilim va tajribasi bilan yoshlar uchun ma'naviy yo'lko'rsatuvchi bo'la oladi. Mazkur maqolaning asosiy maqsadi kutubxonachilik kasbining jamiyatdagi o'rnini yoritish, kutubxonachining ma'rifiy-tarbiyaviy faoliyatini tahlil qilish, uning zamonaviy axborot muhitidagi vazifalarini ochib berish hamda ushbu kasbning yosh avlod ma'naviy kamolotidagi ahamiyatini asoslashdan iborat. Shu maqsaddan kelib chiqib, kutubxonachining kasbiy faoliyati, kitobxonlik madaniyatini shakllantirishdagi roli, zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlari va kutubxona faoliyatini takomillashtirish masalalariga e'tibor qaratiladi. Zero, **kitobni asragan — ma'rifatni asraydi, kitobxonni bilim sari yetaklagan — kelajakni tarbiyalaydi.** Shu ma'noda kutubxonachi kasbi o'zida katta mas'uliyat, fidoyilik va ma'rifatarparvarlikni mujassam etgan sharaflı kasblardan biridir. Jamiyatda kitobga, ilmga va ma'rifatga bo'lgan hurmatni oshirishda kutubxonachilarning mehnati alohida e'tirofga loyiqdir.

TAKLIF VA MULOHAZALAR

Kutubxonachilik sohasini zamonaviy talablar asosida rivojlantirish, kutubxonachilarning kasbiy nufuzini oshirish va aholining kitobxonlik madaniyatini yuksaltirish uchun bir qator amaliy chora-tadbirlarni amalga oshirish maqsadga muvofiqdir.

Avvalo, kutubxonalarni zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari bilan ta'minlash va ularning elektron imkoniyatlarini kengaytirish zarur. Elektron kataloglar, raqamli kutubxonalar, elektron kitoblar hamda audiokitoblar fondini rivojlantirish kitobxonlarning axborot resurslaridan tez va qulay foydalanishiga imkon beradi. Shu bilan birga, an'anaviy kitobxonlikni ham qo'llab-quvvatlash, bosma adabiyotlar fondini muntazam ravishda yangi nashrlar bilan boyitib borish lozim. Ikkinchidan, kutubxonachilarning **kasbiy malakasini muntazam oshirishga** alohida e'tibor qaratish kerak. Zamonaviy kutubxonachi axborot texnologiyalari, elektron ma'lumotlar bazalari, raqamli resurslar va axborotni izlash hamda saralash usullarini yaxshi bilishi zarur. Shu sababli ular uchun muntazam seminar, trening, malaka oshirish kurslari va tajriba almashish tadbirlarini tashkil etish foydali natija beradi. Uchinchidan, yoshlarni kutubxonaga jalb qilishning yangi va qiziqarli shakllaridan foydalanish maqsadga muvofiq. **“Yosh kitobxon”, “Eng faol kitobxon”, “Bir oyda bir kitob”, “Kitobxonlar klubi”** kabi loyihalarni muntazam tashkil etish yoshlarning mutolaaga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Bunday tadbirlarda nafaqat kitob o'qish, balki o'qilgan asarlarni muhokama qilish, taqriz yozish, ijodiy fikr bildirish va bahs-munozaralar tashkil etish ham muhim.

Date: 3rd September-2026

To'rtinchidan, kutubxonachilar va ta'lim muassasalari o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish zarur. Maktab, texnikum va oliy ta'lim muassasalarida kutubxonachilar ishtirokida adabiy kechalar, kitob taqdimotlari, ijodiy uchrashuvlar, viktorinalar va ma'rifiy suhbatlar tashkil etilishi yoshlarning kitobga bo'lgan qiziqishini oshirishga xizmat qiladi.

Beshinchidan, kutubxonachi kasbining jamiyatdagi nufuzini oshirishga qaratilgan targ'ibot ishlarini kuchaytirish lozim. Kutubxonachining jamiyat ma'naviy hayotidagi o'rni, uning yoshlar tarbiyasi va kitobxonlik madaniyatini shakllantirishdagi hissi ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlarda keng yoritilishi kerak. Bu esa yoshlar orasida ushbu kasbga bo'lgan qiziqishni oshirishga yordam beradi.

Shuningdek, kutubxonalarda **“Kutubxonachi tavsiya qiladi”** loyihasini yo'lga qo'yish mumkin. Unda kutubxonachi har oy kitobxonlarga turli mavzulardagi eng yaxshi va foydali adabiyotlarni tavsiya etib boradi. Bu usul ayniqsa qanday kitob o'qishni tanlashda qiynalayotgan yoshlar uchun samarali bo'lishi mumkin. Kutubxonalarda kitobxonlarning fikr va takliflarini muntazam o'rganib borish ham muhim. Maxsus so'rovnoma, elektron murojaatlar yoki takliflar qutisi orqali kitobxonlarning ehtiyojlarini aniqlash kutubxona xizmatlarini yanada takomillashtirish imkonini beradi. Yana bir muhim taklif — kutubxonalarni faqat kitob olish va o'qish joyi sifatida emas, balki **zamonaviy ma'rifiy va madaniy markaz** sifatida rivojlantirishdir. Buning uchun kutubxonalarda muzozara klublari, ijodiy to'garaklar, ilmiy uchrashuvlar, kasbga yo'naltirish tadbirlari va ma'naviy-ma'rifiy loyihalarni tashkil etish mumkin. Umuman olganda, kutubxonachilik kasbining samaradorligi kutubxonachining bilim va tajribasi, zamonaviy texnologiyalardan foydalana olishi, kitobxon bilan to'g'ri muloqot qilishi va o'z kasbiga bo'lgan fidoyiligi bilan chambarchas bog'liq. **Kutubxonachi qanchalik bilimli, tashabbuskor va ma'rifatparvar bo'lsa, kutubxona ham shunchalik jamiyatning bilim va ma'naviyat markaziga aylanadi.** Shu sababli kutubxonachilarni qo'llab-quvvatlash, ularning mehnatini qadrlash va kasbiy rivojlanishi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish kelajak uchun muhim sarmoya hisoblanadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, kutubxonachilik insoniyatning ilmiy, ma'naviy va madaniy taraqqiyoti bilan chambarchas bog'liq bo'lgan sharaflilik va mas'uliyatli kasblardan biridir. Kutubxonachi jamiyatda kitob va bilimni targ'ib qiluvchi, kitobxonlarni zarur axborot bilan ta'minlovchi hamda yosh avlodni ma'rifat sari yetaklovchi fidoyi mutaxassis sifatida muhim o'rin egallaydi.

Bugungi axborotlashgan jamiyatda kutubxonachining vazifalari yanada kengayib, an'anaviy kitoblarni saqlash va kitobxonlarga taqdim etish bilan bir qatorda, elektron resurslardan foydalanish, axborotni izlash va saralash, foydalanuvchilarning axborot ehtiyojlarini qondirish kabi yo'nalishlarni ham qamrab olmoqda. Shu sababli zamonaviy kutubxonachi doimiy ravishda o'z bilim va ko'nikmalarini oshirib borishi, yangi texnologiyalarni o'zlashtirishi va zamon talablariga mos faoliyat yuritishi zarur.

Kutubxonachining ayniqsa yoshlar tarbiyasidagi o'rni beqiyosdir. Yosh avlodni kitob o'qishga qiziqtirish, ularda mutolaa madaniyatini shakllantirish, mustaqil fikrlash va

Date: 3rd September-2026

ilmiy izlanishga undash orqali kutubxonachi jamiyatning intellektual salohiyatini oshirishga munosib hissa qo'shadi. Kitobxonlik muhiti shakllangan jamiyatda bilimga, ma'rifatga va madaniyatga bo'lgan hurmat ham yuksaladi.

Shuningdek, kutubxonalarni zamonaviy axborot texnologiyalari bilan ta'minlash, elektron kutubxonalar faoliyatini rivojlantirish, kitob fondlarini yangi adabiyotlar bilan boyitish va kutubxonachilarning kasbiy malakasini oshirish soha taraqqiyotining muhim shartlaridan biridir. Kutubxonalarni zamonaviy ma'rifiy va madaniy markazlarga aylantirish orqali ularning jamiyatdagi ahamiyatini yanada oshirish mumkin.

Demak, **kutubxonachi — kitob va kitobxon o'rtasidagi ko'prik, bilim va ma'rifatga boshlovchi yo'lchi, jamiyatning ma'naviy taraqqiyotiga xizmat qiluvchi fidoyi kasb egasidir.** Uning mehnati ko'zga ko'rinmas bo'lishi mumkin, ammo natijasi bilimli, ma'rifatli va yuksak tafakkurga ega avlodning shakllanishida namoyon bo'ladi. Shu nuqtayi nazardan, kutubxonachilik kasbiga hurmatni oshirish, kutubxonachilar mehnatini munosib qadrlash va ularning samarali faoliyat yuritishi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish muhim vazifalardan biridir. Zero, **ma'rifatga xizmat qilgan inson — kelajak bunyodiga xizmat qiladi.**

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Abdulla Avloniy. **Turkiy guliston yoxud axloq.** — Toshkent: O'qituvchi, 1992.
2. Alisher Navoiy. **Mahbub ul-qulub.** — Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2011.
3. Karimov I.A. **Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch.** — Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
4. Mirziyoyev Sh.M. **Yangi O'zbekiston strategiyasi.** — Toshkent: O'zbekiston, 2021.
5. O'zbekiston Respublikasi. **Axborot-kutubxona faoliyati to'g'risida: O'zbekiston Respublikasining Qonuni.** — Toshkent, 2011.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. **“Kitob mahsulotlarini nashr etish va tarqatish tizimini rivojlantirish, kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini oshirish hamda targ'ib qilish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar dasturi to'g'risida”gi qaror.** — Toshkent, 2017.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. **“O'zbekiston Respublikasi aholisiga axborot-kutubxona xizmati ko'rsatishni yanada takomillashtirish to'g'risida”gi qaror.** — Toshkent, 2019.
8. Qosimova K., Matchonov S., G'ulomova X., Yo'ldosheva Sh., Sariyev Sh. **Ona tili o'qitish metodikasi.** — Toshkent: Noshir, 2009.
9. Yo'ldoshev J.G'., Usmonov S.A. **Pedagogik texnologiya asoslari.** — Toshkent: O'qituvchi, 2004.
10. **O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi.** — Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi Davlat ilmiy nashriyoti.